

Løgstør Klædefabrik. Brødrene Mathiasens Klædefabrik.

Farveri og klædefabrik i Løgstør gennem 100 år.

Andreas Mathiasen

Løgstør Klædefabrik blev grundlagt af Farver Andreas Mathiasen i 1865 i den, på det tidspunkt, østlige udkant af Løgstør.

Normalt var det ved vandløb, man startede sådanne virksomheder. Dermed kunne man benytte vandkraften til trækraft samtidig med, at man havde de store mængder af rindende vand til farveri.

I Løgstør blev der startet med en fabrik, hvor man måtte oppumpe vandet og have dampmaskine som trækraft. Andreas Mathiasen byggede fra starten i 1865 en del af det forhus, der stadig findes i Rådhusgade. Der var en kvistlejlighed, hvor der den 8. maj 1865 blev startet den første telegrafstation i Løgstør. Dette lejemål varede dog kun kort tid, da telegrafstationen flyttede til hjørnet af Rådhusgade-Jernbanegade.

Det var fra starten i 1865 farveri af hjemmelavet garn og tøj, som landboere indleverede.

Andreas Mathiasen udvidede i 1876 med uldspinderi og væveri.

I 1893 døde Andreas Mathiasen, og hans enke Vilhelmine Mathiasen drev virksomheden videre, hjulpet af sine 3 sønner, hvoraf den ældste da var 23 år.

I 1898 brændte en del af bygningerne og en del maskiner blev ødelagt. Fabrikken blev genopbygget og væsentligt udvidet.

I 1901 overtog sønnerne Jørgen, Johan og Vilhelm Mathiasen virksomheden, under navnet Brødrene Mathiasens Klædefabrik.

Der var på dette tidspunkt to maskinvæve i gang, og på fabrikken var der, foruden de tre sønner, der alle deltog i arbejdet, en farver, en ældre fyrbøder (der var Svensker) to beskæftigede i spinderi, samt en kone til at haspe garn og to lærlinge. Sådan oplyste farver L.P. Larsen, der i 1901 kom til Løgstør og blev på virksomheden i over 50 år. Han var udlært farver i Helsingør og havde arbejdet flere steder i Jylland, før ansættelsen i Løgstør. L.P. Larsen har til Nationalmuseet skrevet optegnelser om datidens farveri m.v., og af disse fremgår det, at de ansatte boede og spiste i forhuset på "Gården" som man kaldte farvergården.

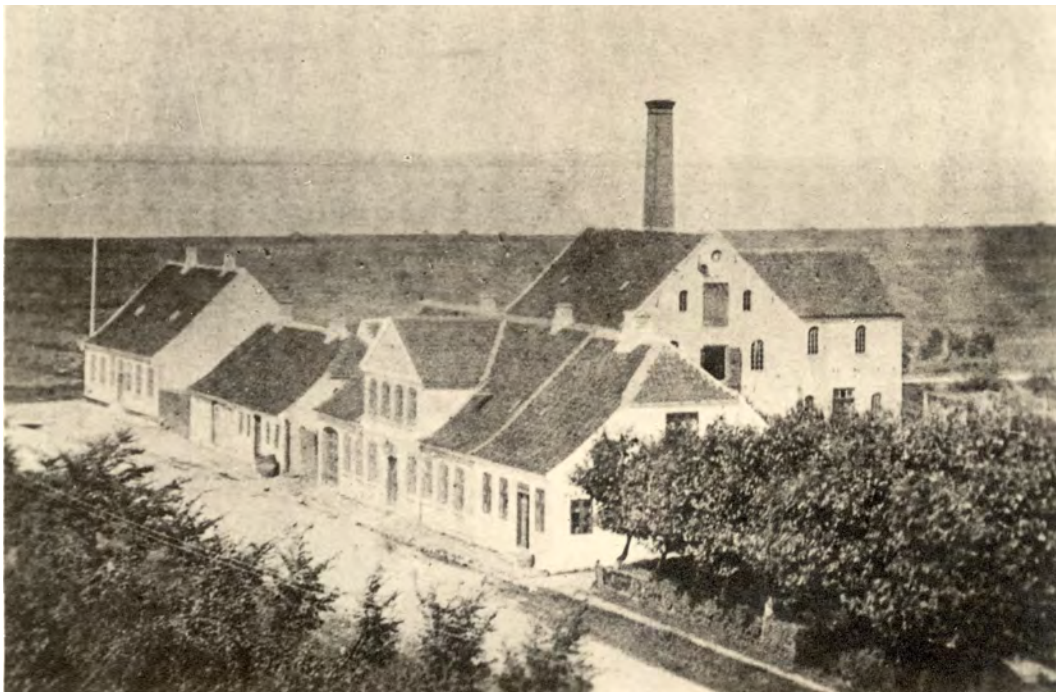
I 1901 ophørte man med at have beskæftigede på kost og logi i forhuset.

På Løgstør Klædefabrik havde de tre brødre delt arbejdet således, at Johan Mathiasen passede butik og sammen med Jørgen Mathiasen regnskabet. Jørgen Mathiasen var desuden med ved færdiggørelse af produktion af klæde m.v. der skulle leveres til grossister.

Vilhelm Mathiasen stod for det tekniske og havde snilde for al mekanik. Han klarede start og reparationer af dieselmotoren og trådte til, når en spindemaskine eller andet gav vanskeligheder.

Vilhelm, Johan og Jørgen Mathiasen

Mathiasens Klædefabrik i 1891

I øvrigt var flere arbejdere meget snilde til at foretage reparationer. Arbejderne blev gerne kaldt ved deres virke, såsom kartere, spindere, vævere, farver, valker og fyrbøder. Fællesbetegnelsen for væver og spinder var dugmager, og det havde intet at gøre med, at dugmager Skov, der var meget snild til alle reparationer, også havde et stort duehold på fabrikken. Dette var sammen med Brdr. Mathiasens sønner, der også havde stor interesse i brevduer.

Det var for størsteparten behandling af hjemmevævet tøj der skulle ”stampes” eller i fagsproget ”valkes” sådan, at det blev fjertæt, bl.a. til dynevår. Meget garn blev også indleveret til farvning og desuden havde man en del år ret betydelig garderobefarveri.

Personalet år 1900

fra v. Jens Chr. Jensen, Vilhelm Mathiasen (medejer), farver Larsen, væver Pedersen, fyrbøder Jonsen (han var svensker og deltaget i gravning af kanalen), væver Traberg, Conradsen, Jørgen Mathiasen (medejer), bette Bine, ukendt dame, spinder Chr. Jensen, Johan Mathiasen (medejer)

Indtil 8 timers arbejdsdagen blev indført, blev der arbejdet fra 6 morgen til 6 aften med en kort pause til morgenkaffe og 1 time til middag. Senere blev arbejdstiden nedsat, men i vintermånederne var der i mange år megen travlhed og der blev ofte arbejdet over til kl. ti om aftenen.

Der var megen færehold på egnen, og særligt i Hanherred. Med dampfærgen fra Aggersund kom der megen uld og hjemmearbejde til forarbejdning. Landboerne sendte ulden til fabrikken til behandling og fik enten garn eller klæde retur. Flere opkøbere købte uld og klude op, og ved mange handlende kunne man indlevere uld og hjemmeforarbejdet uld til videre behandling på fabrikken.

Efterhånden ebbede det ud med arbejdet for landboerne, idet man ophørte med hjemmekartning og spinding samt vævning m.v.

I væveriet fremstillede man Mathiasens klæde,

der var kendt som uopslideligt buksetøj.

Senere gik man over til også at fremstille et stof man kaldte *boy*, og som blev meget benyttet til portierer, der i mange år var den store mode.

Også til broderier blev dette stof meget benyttet, og det blev fremstillet i mange smukke og meget ægte farver.

Fremstilling af uldgarn blev også en meget

betydende del af produktionen, og fra mange forhandlere og fra egen butik, blev det fremstillede omsat. For klædefabrikationen var det hovedsagelig store Københavnske firmaer, der var aftagere.

Fabrikken udvidede og op til krigsårene 1914-18 var der 15 ansatte. I krigsårene 1914-18 var der en overgang atter en del hjemmelavet garn og klæde, at viderebehandle.

Klædefabrikken betød beskæftigelsesmæssigt meget for Løgstør by gennem mange år. I tiden omkring 1930 var det vanskeligt med afsætning, og der var megen stilstand i sommermånederne, men da Danmark i 1940 blev besat, opstod der en situation, hvor der blev stor efterspørgsel efter, hvad man kunne præstere på fabrikken. Man var gået over til at lave finere klæde, der blev meget benyttet til drengetøj og andet og man kunne sælge garn lige så hurtigt, man kunne fremstille det.

Der kom også på ny hjemmefabrikeret stof frem til behandling og ikke mindst uld til fremstilling af strikkegarn.

Slægten Mathiasen.

Jørgen og Johan Mathiasen blev gift med 2 søstre, døtre af daværende farver Jeppe C. Nielsen, der drev et lille farveri i ejendom på hjørnet af Grønnegade (daværende fattighusgade) og Fredensgade. Jørgen og Johan Mathiasen fik lejligheder i forhuset ved fabrikken, hvor også moderen sammen med en hjemmевærende datter, boede.

Den yngste af de tre brødre, Vilhelm Mathiasen, blev gift og købte en villa på Elmevej.

Ud over de tre brødre havde Andreas og Vilhelmine Mathiasen flere sønner, og en søn drev en tid klædefabrik og farveri i Aars.

Slægten Mathiasen blev omfattende. De tre brødre fik sønner, der en tid gik ind i arbejdet på fabrikken, og fik døtre, der fik andet virke og blev gift og nogle rejste fra byen.

Jørgen Mathiasen fik to sønner og Johan og Vilhelm Mathiasen hver en søn. Tre virkede i mange år som vævere på fabrikken, mens en søn var karter.

En datter af Johan Mathiasen var med i arbejdet i butikken og overtog dette virke ved faderens død i 1936.

Jørgen Mathiasen døde i 1934.

Maskinerne.

På fabrikken havde man efterhånden udvidet og fået en anelig maskinpark. En ualmindelig fin dampmaskine, der gennem mange år blev beundret af alle, der kom på fabrikken, klarede trækraften. Der blev opsat moderne kartemaskiner, spindemaskiner og tvindemaskiner.

Finkartemaskine

Kartemaskinen var, som mange andre af tekstilindustriens maskiner, fremstillet i Chemnitz i Tyskland, sandsynligvis kort efter år 1900. Maskinens funktion var at få uldens fibre til at ligge i samme retning ved at føre ulden mellem roterende tromler, besat med metalpigge. Desuden kunne maskinen samle ulden i lange strimler, såkaldt forgarn. Forgarnet blev flyttet fra karte- til spindemaskinen.

Spindemaskinen blev fremstillet i Magdeburg, Tyskland og blev købt brugt omkring år 1900. Den var 20 meter lang med 300 spindler. Forgarnet blev strakt og spundet op på de 300 roterende spindler.

Farvekufen blev anvendt i den ”våde” del, vask, farvning mv., af produktionsprocessen.

På væveriet blev der udvidet fra 2 til 4 maskinvæve.

Der var også en gammel ”ru-maskine”, der blev benyttet til at blødgøre blandt andet rejseplaid og andet. Den var sikkert enestående i landet. Den benyttede borrar, der blev plukket i Spanien, og det var efterhånden vanskeligt at få sådanne frem. Ved et jubilæum på fabrikken hvor besøgende havde adgang til at se maskinerne sagde et vittigt hoved blandt de beskæftigede, at den gamle ”kras-maskine” som den blev kaldt, blev købt som brugt i 1865.

Dampmaskinen trak alle maskiner samt fabrikkens egen dynamo, så man selv kunne lave elektricitet til belysningen.

Dampkedlen blev fyret op med kul, men da det i 1914 kneb med kulleverancen, gik man over til tørv som brændsel.

I sommermånederne, hvor der ikke var så travlt på fabrikken, tog arbejderne ud at grave tørv i tørvemosen ved Gårdsted, hvor fabrikken havde lejet et større areal. Der blev rejst et stort tørveskur ved fabrikken og man fik brændsel til vinteren. Arbejderne fik også muligheder for selv at grave tørv til eget brug.

Løgstør havde i 1914 fået elektricitetsværk Til at drive værket valgte byen en dieselmotor, som skulle være det mest driftssikre. Det var det også under normale forhold, men værket start i 1914 gav snart vanskeligheder med oliemangel under 1.

verdenskrig. Det blev en overgang så galt, at elværket i aftimerne måtte lade sig trække af den nærliggende Klædefabriks dampmaskine, når den ikke var i brug til klædefabrikation.

Man var på fabrikken gået over til trækraft ved dieselmotor omkring 1920, og dampkedlens brug var kun til farveri og opvarmning af fabrikslokalerne.

Det var en ”Horsens-motor” der blev indsat, og denne virkede så længe, at den havde værdi for den leverende virksomhed. Da man på Brdr.

Mathiasens klædefabrik de sidste år virksomheden var i drift, gik over til el som drivkraft, efter at der var kommet vekselstrømsforsyning til Løgstør, blev

den gamle motor tilbagekøbt af det leverende firma, og blev i Horsens monteret på museum.

Den gamle dampmaskine var dog stadig intakt, og da det i 1940 atter kom til at knibe med olie, kom maskinen atter i gang og der blev i dampkedlen fyret med brunkul for at holde hjulene i gang.

1945

Omdannet til aktieselskab.

I 1948 blev firmaet omdannet til aktieselskab med Vilhelm Mathiasen og enkerne efter Johan og Jørgen Mathiasen som bestyrelse. Holger Mathiasen, Jørgen Mathiasens ældste søn blev leder.

I 1961 gik Vilhelm Mathiasen ud af firmaet (døde i 1969) og aktierne blev overtaget af Holger Mathiasen, der blev direktør, samt Jørgen Mathiasen enke, Gertrud Mathiasen og Thyra Mathiasen (gift med Olaf Mathiasen, søn af Jørgen og Gertrud Mathiasen, og beskæftiget på fabrikken til denne standsede.)

Bestyrelsen bestod af ejerne af aktierne og efter Gertrud Mathiasens død overtog datteren Edith Larsen denne post.

Byfesten i 1945

Aktive i bylivet.

I byens liv var fabrikken også med på mange områder. Jørgen Mathiasen var således med i bestyrelsen i Løgstør Bank gennem en lang årrække, og beskæftigede på fabrikken tog del i såvel politisk liv som andet. Der blev på et tidligt tidspunkt oprettet en afdeling at tekstilarbejdernes fagforening på virksomheden. To af Brdr. Mathiasen havde på et meget tidligt tidspunkt anskaffet biler til afløsning af den lille "Musse", en ponnyhest, der blev benyttet til små udflugter m.v. med jumpe. Tredje generation af sønner var foregangsmænd indenfor sejlsporten i Løgstør og havde i mange år den flotteste lystbåd i Løgstør.

Der var også interesse for at støtte bylivet, og en vinter pumpede man store mængder vand ud i det nærliggende

anlæg for at lave en skøjtebane.

Ved en byfest, omkring 1940, blev der udlovet en præmie til den smukkeste vogn, som deltog i optøget, og den fik vognen fra Brdr. Mathiasens klædefabrik. Vognen var hestetrasket og pyntet af dekoratør Svend Jacobsen, gift med Rigmor Mathiasen, datter af Vilhelm Mathiasen. Stoffet og garnet var alt sammen fra fabrikken og holdt i rødt og hvidt.

Fabrikken lukker.

Arbejdet på klædefabrikken var de senere år blevet ret beskedent og det kneb at følge med tiden, da maskinparken ikke var udskiftet i mange år

I 1970 blev Holger Mathiasen, under arbejde på fabrikken, ramt af et ildebefindende og døde. Dermed stoppede fabrikkens virke. Holger Mathiasens enke, Frida Mathiasen afviklede, sammen med de øvrige ejere, virksomhedens bygninger og maskiner.

Efter fabrikken lukkede, blev bygningerne solgt. Dampkedlen, skorstenen og farveriets bygning blev fjernet.

1970

Den toetages bygning, der indeholdt karteri, spinderi og væveri, blev i nogle år anvendt til fremstilling af termoruder.

Forinden virksomheden lukkede var Johan Mathiasens søn og datter, der var beskæftiget ved virksomheden, rejst fra byen og til andet virke og også Vilhelm Mathiasens søn havde fået andet virke. Kun Holger Mathiasens broder var med i arbejdet til det sidste, og fik derefter virke i Aalborg.

Maskinerne til skrot eller på museum.

1970

I 1971 købte Selskabet Danske Møllers Venner maskinparken for kr. 15.000. Planen var at flytte den til Mølleådal, hvor Nationalmuseet var i færd med at indrette et tekstilmuseum. Danske Møllers Venner forærede derfor maskinerne til Nationalmuseet.

Samtlige maskiner blev demonteret og indpakket i kasser under sagkyndig vejledning. Forinden blev alt fotograferet for at lette en genopstilling på fabrikken. De 200 kubikmeter maskiner blev flyttet til en lade syd for Løgstør. Nogle år senere blev maskinerne flyttet til Rådvad og derefter til opbevaring i Nymølle.

Nationalmuseets planer om at genopstille den gamle maskinpark i Brede blev skrinlagt. Danske Møllers Venner overtog igen maskinerne og blev pålagt ansvaret for at flytte maskinerne væk fra Mølleådal. Man prøvede forgæves at tilbyde maskinerne til museer i ind- og udland. Det lykkedes ikke og maskinerne stod en overgang til skrotning som gammelt jern. Imidlertid lykkedes det selskabet at indgå aftale om anvendelse af maskinerne i forbindelse med etablering af et nyt tekstilmuseum i Tørning Mølle i Sønderjylland.

Maskinerne blev 1987 flyttet til bygninger stillet til rådighed af Haderslev Museum. Fire år senere blev museumsplanerne i Tørning Mølle skrinlagt. Maskinerne skulle flyttes eller skrottes.

I Løgstør blev der påbegyndt et projekt, med henblik på at genopstille maskinerne i de originale rammer og genskabe fabrikken som et arbejdende museum. Der blev indgået samarbejde med Løgstør Rør, som flyttede maskinerne fra Sønderjylland til Løgstør. Flytningen blev afsluttet i 1991. Præcis 20 år tog det for maskinerne at vende tilbage til Løgstør efter at have været rundt i landet.

Planen i Løgstør var at lave et museum suppleret med driften af et Multimusik- og Kulturhus.

Anlægsudgifterne blev i 1998 vurderet til Kr. 14,5 million. I 2000 blev projektet skrinlagt, idet man ikke kunne skaffe de nødvendige midler. Igen stod maskinerne til skrotning.

I 2002 fik Nationalmuseet igen interesse for en industriudstilling omfattende tekstilmaskiner og overtog derfor ejerskabet af maskinparken. Maskinerne blev i 2008 transporteret fra Løgstør til Brede Værk.

Udstillingen på Nationalmuseet, Brede Værk, Kgs. Lyngby, åbnede den 17. maj 2009. De udstillede maskiner fra Brdr. Mathiasens klædefabrik består af Kartemaskinen, spindemaskinen og farvekufen.

En del af den øvrige maskinpark befinder sig på magasin på Danmarks Tekniske Museum i Helsingør.

Lokalhistorisk Arkiv for Løgstør og Omegn, august 2014.

Kilder:

Krejl: 1. årg. Nr. 4. Brd. Mathiasens Klædefabrik af Redaktør Anker Larsen.

Nationalmuseet: tidsskriftartikel Lyngby-bogen 2010 side 139-156, af Boum Pyndiah.